

Soijaa Brasiliasta

Miten suomalainen liha- ja rehuteollisuus torjuu metsäkatoa?

Raportti on tuotettu vuonna 2019 kerätyllä joukkorahoituksella.

Finnwatch on suomalaisen yritystoiminnan globaaleja vaikutuksia tutkiva kansalaisjärjestö. Finnwatchin taustalla vaikuttaa 11 kehitys-, ympäristö-, ay- ja kuluttajajärjestöä: Solidaarisuus, Eettisen kaupan puolesta, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Attac, Kirkon Ulkomaanapu, Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo, Dalitien solidaarisuusverkosto, Maan ystävät, Kuluttajaliitto, Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS ja Suomen Lähetysseura.

Julkaisuajankohta: Tammikuu 2021

Sisältö

1. JOHDANTO.....	4
2. METSÄKATO BRASILIASSA KIIHTYY	5
3. SELVITYS BRASILALAISEN SOIJAN KÄYTÖSTÄ SUOMEN LIHA- JA REHUTEOLLISUUDESSA.....	7
3.1 HKScan	7
3.2 Atria	8
3.3 Snellman	9
3.4 Poultu.....	9
3.5 Agrox	9
3.6 Hankkija.....	10
3.7 Nordic Soya	10
3.8 Satarehu.....	10
3.9 Lantmännen Agro	11
3.10 Rehux	11
3.11 Berner.....	11
3.12 Feedex.....	11
4. SUOMESSA TOIMIVIEN YRITYSTEN KÄYTTÄMÄT SOIJAN VASTUULLISUUSsertifioinnit.....	14
5. UUSIA RATKAISUJA SOIJAN AIHEUTTAMAN METSÄKADON TORJUNTAAN	16
6. YHTEENVETO	18
7. SUOSITUKSET	19

1. Johdanto

Viime vuosina Brasilia on noussut otsikoihin maassa esiintyneiden laajojen metsäpalojen ja maankäytön muutosten myötä. Brasilian presidentti Jair Bolsonaro on luvannut kiihdyttää entisestään maan metsien käyttöä yritystoiminnan tarpeisiin. Useat asiantuntijat arvioivat, että Brasilia ei tule pääsemään kansainvälisen Pariisin ilmastopöytäkirjan yhteydessä asettamiinsa tavoitteisiin metsäkadon torjunnasta¹. Soija on yksi merkittävien metsäkatoa Brasiliassa kiihdyttävä maataloustuote, jota tuodaan Eurooppaan pääasiassa eläinten rehuksi.

Metsäkadolla tarkoitetaan metsämaan muuttamista esimerkiksi viljelysmaaksi, laidunalueeksi tai rakennusmaaksi². Metsäkadolla on keskeinen negatiivinen rooli ilmaston lämmenemisen ja biodiversiteettikadon kiihdyttämisessä. Kun metsää hävitetään, kasvillisuuteen ja maaperään sitoutunutta hiiltä vapautuu ilmakehään. Metsäkadon yhteydessä myös hiiltä ilmakehästä sitova biologinen hiilinielu yleensä häviää tai heikkenee merkittävästi, ja luonnon monimuotoisuus vähenee eliölajien elinympäristöjen hävitessä. Metsäkato ja muut maankäytön muutokset aiheuttavat 13 prosenttia kaikista ihmistoiminnan aiheuttamista kasvihuonekaasupäästöistä³.

Hallitusten välisen ilmastopaneelin IPCC:n mukaan metsäkadon ja metsien tilan heikkenemisen vähentäminen on yksi tehokkaimmista ja toimivimmista vaihtoehdoista ilmastomuutoksen hillitsemiseksi, ja sillä voidaan saavuttaa suuria ilmastomuutokseen sopeutumiseen liittyviä etuja maailmanlaajuisesti. Erityisesti IPCC korostaa trooppisten metsien suojelun tarvetta.⁴

Tässä raportissa tarkastellaan brasilialaisen soijan käyttöä Suomessa toimivissa liha- ja rehuteollisuuden yrityksissä. Raportti tarkastelee yritysten vastuullisuuskäytäntöjen riittävyyttä erityisesti soijan aiheuttaman metsäkadon torjumiseksi.

1 Ks. esim. Climate Action Tracker, Brazil, <https://climateactiontracker.org/countries/brazil/>

2 FAO, Definitions of deforestation, <http://www.fao.org/3/j9345e/j9345e07.htm> (viitattu 17.11.2020)

3 IPCC, Special report on climate change and land, Summary for Policy Makers, <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policy-makers/>

4 IPCC, saatavilla osoitteessa: <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/chapter-6/>

2. Metsäkato Brasiliassa kiihtyy

Brasilia on noussut viime vuosina otsikoihin maassa äkillisesti kiihtyneen metsäkadon myötä. Muutokset juontavat juurensa Brasilian muuttuneeseen poliittiseen tilanteeseen. Brasiliassa presidenttikautensa vuoden 2019 alussa aloittanut Jair Bolsonaro on luvannut kiihdyttää entisestään metsien taloudellista hyödyntämistä. Bolsonaro on vaikeuttanut metsäkadon pysäyttämistä niin hallituksen virallisen politiikan kuin yleisen ilmapiirin muuttumisen kautta. Bolsonaro on nimittänyt ilmastomuutoksen vakavuutta vähättelevän ympäristöministerin, leikannut merkittävästi ympäristöministeriön ympäristönsuojeluvalvontaan tarkoitettua budjettia sekä vähentänyt laittomia hakkuita valvovien viranomaisten määrää ja laittomista hakkuista saatavia sanktioita. Presidentti on myös puheissaan hyökännyt metsiä suojelevia kansalaisjärjestöjä vastaan, ja jopa kannustanut metsien laittomiin hakkuisiin. Tämä on ihmisoikeusjärjestöjen mukaan johtanut rankaisemattomuuden kulttuurin lisääntymiseen Brasiliassa.⁵

Eniten huomiota on saanut Amazonin sademetsä, josta suurin osa, noin 60 prosenttia, sijaitsee Brasilian pohjoisosissa. Metsäkato on kuitenkin jatkunut Amazonin sademetsän lisäksi myös keski-Brasiliassa sijaitsevassa Cerradossa, jossa maankäyttöpaine on kasvanut osittain myös Amazonin suojelun myötä⁶.

Soija on yksi merkittävin metsäkatoa Brasiliassa kiihdyttävä maataloustuote. Soijaa tuotetaan Brasiliassa sekä Amazonin että Cerradon alueella. Metsäkadon kannalta erityisen vakava tilanne on Cerradon biomissa⁷, jossa lähes

puolet alkuperäisestä kasvillisuudesta on jo hävitetty. Vuoden 2001 jälkeen soijan viljelyala Cerradossa on kasvanut lähes 11 miljoonalla hehtaarilla. Samaan aikaan luonnontilaista kasvillisuutta on alueella raivattu muuhun käyttöön 28 miljoonaa hehtaaria.⁸

Cerradoon kohdistunut maankäyttöpaine johtuu osaltaan vuonna 2006 Brasilian hallituksen, teollisuuden ja kansalaisjärjestöjen kesken solmitusta soijamoratoriosopimuksesta⁹, joka on vähentänyt hakkuita Amazonin alueella. Paine metsien raivaamisesta on siirtynyt Cerradoon, jossa vastaavaa sopimusta ei vielä ole, ja jossa Brasilian oma metsälainsäädäntö edellyttää huomattavasti Amazonia pienempiä suojelualueita.¹⁰

Soijatuotantoon niin Amazonilla kuin Cerradossa liittyy myös laitonta metsäkatoa. Arviolta 20 prosentissa näiltä alueilta EU:n alueelle tuodusta soijasta on joukossa laittomasti hakatuilta alueilta peräisin olevaa soijaa¹¹. Vuonna 2015 Amazonilla tuotettiin noin 13 prosenttia ja Cerradossa 48 prosenttia Brasilian soijasta.¹²

5 Human Rights Watch, 2019, Rainforest Mafias – How violence and impunity fuel deforestation in Brazil's Amazon, saatavilla osoitteessa: <https://www.hrw.org/report/2019/09/17/rainforest-mafias/how-violence-and-impunity-fuel-deforestation-brazils-amazon>

6 Dou Y., da Silva R., Yang H., Liu J., 2018, Spillover effect offsets the conservation effort in the Amazon, saatavilla osoitteessa: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11442-018-1539-0>

7 Biomi tarkoittaa tietyn ilmastoalueen kasvillisuuden, eläimistön ja maaperän muodostamaa suurekosysteemiä.

8 WBCDS, 2020, Soft Commodities Forum progress report: Building transparent and traceable soy supply chains, saatavilla osoitteessa: <https://docs.wbcds.org/2020/06/WBCSD-Soft-Commodities-Forum-progress-report.pdf>

9 Soijamoratoriossa soijaostot on kielletty alueilta, joilta on hävitetty metsää vuoden 2008 jälkeen. Lisätietoa: Gibbs, H., Rausch L., Munger J., 2015, Brazil's Soy Moratorium, saatavilla osoitteessa: https://www.researchgate.net/publication/271213939_Brazil's_Soy_Moratorium <https://www.greenpeace.org/usa/victories/amazon-rainforest-deforestation-soy-moratorium-success/>

10 Chain reaction research, 2019, Feed and Livestock in Brazil, China, EU Consume Most Cerrado Soy, saatavilla osoitteessa: <https://chainreactionresearch.com/wp-content/uploads/2019/12/Feed-and-Livestock-in-Brazil-China-EU-Consume-Most-Cerrado-Soy-1-1.pdf>

11 Rajão R., Filho, B., Nunes, F et al., 2020, The rotten apples of Brazil's agribusiness, saatavilla osoitteessa: https://www.researchgate.net/publication/343017296_The_rotten_apples_of_Brazil's_agribusiness

12 Soterroni, A., Ramos, F., et al, 2019, Expanding the Soy Moratorium to Brazil's Cerrado, saatavilla osoitteessa: <https://advances.sciencemag.org/content/5/7/eaav7336>

Vuonna 2017 Euroopassa kulutettiin noin 40 miljoonaa tonnia soijapapuja. Noin 31 miljoonaa tonnia soijaa tuodaan Euroopan alueella pääasiassa Argentiinasta, Brasiliasta ja Yhdysvalloista.¹³ Yhdysvaltojen kanssa vuonna 2018 solmitun sopimuksen myötä Yhdysvalloista tuotavan soijaperäisen raaka-aineen tuonti EU-alueelle on viime aikoina lisääntynyt, mutta Brasiliasta tuotava soijapapu vastaa edelleen noin viidennestä kaikesta tuonnista¹⁴.

Suurin osa, noin kolme neljäsosaa, Euroopan unioniin tuotavasta soijasta käytetään eläinten rehuksi. EU:ssa soijarehusta 29 prosenttia käytetään sianlihan tuotantoon, 22 prosenttia kananmunien tuotantoon ja 37 prosenttia broilerintuotantoon. Myös Suomessa siipikarja (broilerinlihan ja kananmunien tuotanto) on soijan suurin käyttäjä. Lisäksi kasvatetun kalan rehussa käytetään soijaa. Soijan käyttö nautojen ruokinnassa sen sijaan on Suomessa lopetettu lähes kokonaan.¹⁵

13 Profundo, 2019, Setting the bar for deforestation-free soy in Europe – A benchmark to assess the suitability of voluntary standard systems, saatavilla osoitteessa: https://www.iucn.nl/files/publicaties/setting_the_bar_for_deforestation_free_soy_190606_final.pdf

14 Euroopan komissio, tiedote 7.1.2019, United States is Europe's main soya beans supplier with imports up by 112%, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_161

15 WWF, 2020, Soija syynissä: ruuaksi, rehuksi vai boikottiin, <https://www.fi/uutiset/2020/01/soija-syynissa-ruuaksi-rehuksi-vai-boikottiin/> (viitattu 16.9.2020)

Euroopan soijamarkkinoiden kannalta keskeisimmät yritykset sijaitsevat Alankomaissa, jossa suurimmat lihakarjan-, karjan- ja elintarviketeollisuuden toimijat ovat riippuvaisia soijan tuonnista. Kyseisten yritysten osuus on arviolta 7 prosenttia Alankomaiden BKT:stä.¹⁶ Euroopan suurimmat rehualan toimijat ovat alankomaiset yritykset ForFarmers, Nutreco (emoyhtiö SHV Holdings N.V.) ja De Heus.¹⁷ Kansainvälistä soijakauppaa hallitsevat kansainväliset raaka-ainejätit Archer Daniels Midland (ADM), Amaggi, Bunge, Cargill, COFCO ja Louis Dreyfus Company (LDC)¹⁸.

16 Centre of Expertise in resources, 2015, Soy supply security for the Netherlands – Anticipating Future Global Challenges through Strategic Responses, saatavilla osoitteessa: <https://hcsc.nl/sites/default/files/files/reports/COE-Soy.pdf>

17 Chain reaction research, 2019, Feed and Livestock in Brazil, China, EU Consume Most Cerrado Soy, saatavilla osoitteessa: <https://chainreactionresearch.com/wp-content/uploads/2019/12/Feed-and-Livestock-in-Brazil-China-EU-Consume-Most-Cerrado-Soy-1-1.pdf>; Nutreco, About us, <https://www.nutreco.com/en/Corporate/> (viitattu 16.9.2020)

18 IISD, lokakuu 2020, Global Market Report: Soybeans, saatavilla osoitteessa: <https://www.iisd.org/system/files/2020-10/ssi-global-market-report-soybean.pdf>

Trooppinen savannialue Cerrado on Brasilian suurekosysteemeistä toiseksi suurin. Noin puolet Brasilian soijasta tuotetaan Cerradon alueella.

3. Selvitys brasilialaisen soijan käytöstä Suomen liha- ja rehuteollisuudessa

Finnwatch kartoitti brasilialaisen soijan käyttöä Suomessa, ja lähetti soijaa ja sen vastuullisuutta koskevia kyselyitä kotimaisille lihataloille sekä rehuja valmistaville yrityksille. Lihataloista kyselyn kohteeksi valittiin suurimmat kotimaiset lihatalot HKScan, Atria¹⁹, Snellman²⁰ ja Pouttu. Rehualan yrityksistä kyselyn saivat Suomessa toimivat Berner, Hankkija, Feedex, Lantmännen Agro, Satarehu, Agrox, Rehux ja Nordic Soya.

Yrityksiltä tiedusteltiin niiden hankkiman soijan alkuperää, soijaa toimittavia alihankkijoita sekä soijaraaka-aineisiin liittyvää vastuullisuusvalvontaa erityisesti metsäkadon torjumista koskien. Kaikki kyselyyn valikoituneet yritykset vastasivat Finnwatchille, mutta niiden avoimuudessa oli suuria eroja.

3.1 HKSCAN

HKScan on Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Baltiassa toimiva ruokatalo, jonka kuluttajabrändejä Suomessa ovat muun muassa HK, Kariniemen ja Via. HKScanin nautaketjussa rehut eivät sisällä soijaa, mutta Suomessa sikojen ruokinnassa soijan osuus on noin 5 prosenttia ja broilerin tuotannossa 15 prosenttia.

HKScan on sitoutunut käyttämään vastuullisesti tuotettua soijaa koko tuotantoketjussaan Suomessa ja Ruotsissa.²¹ HKScanin lihatuottajien Suomessa käyttämien rehuseosten soijasta noin 20 prosenttia tulee Brasiliasta. HKScan on vastuullisen soijan viljelyä edistävän Round Table on Responsible Soy (RTRS) -järjestön

jäsen, ja se hankkii RTRS-krediitteihin (ks. luku 4) perustuvat sertifioinnit Suomessa eläinten rehuseoksissa käytetyille soijalle.

Ruotsissa rehuissa käytetyn soijan tarkka prosenttimäärää ei ole tiedossa, mutta brasilialaista soijaa käytetään yhtiön mukaan vähäisiä määriä. Ruotsissa rehutehtaat vastaavat itse soijan sertifioinneista. HKScan kertoo hyväksyvänsä soijaa koskevan ruotsalaisen vastuullisuusaloitteen Soja Dialogenin²² mukaisesti seuraavat sertifioinnit: RTRS, ProTerra, Donau Soya ja EU-organic. Yhtiön mukaan suurin osa Ruotsissa käytetystä soijasta on RTRS- tai ProTerra-sertifioitua, muita sertifiointeja on käytössä vähäisiä määriä.

Tanskassa yhtiö ei seuraa tuottajiensa käyttämän rehusoijan alkuperää, mutta Baltiassa kaikki HKScanin lihatuottajien käyttämä soija tulee Brasiliasta. HKScanin vuosikertomuksessa vuodelta 2018 todettiin, että yhtiö oli päättänyt siirtää vastuullisen soijan käyttöönottoa Tanskassa ja Baltiassa. Syynä oli heikko tai olematon markkinakysyntä yhdessä yhtiön heikon taloudellisen suorituskyvyn kanssa. Tätä raporttia kirjoitettaessa HKScan kertoi Finnwatchille, että se on nyt siirtymässä sertifioitua soijaa käyttämään Tanskassa. Tätä raporttia kirjoitettaessa yritys liittyi tanskalaiseen soijan vastuullisuutta edistävään Dansk Alliance for Ansvarlig Soja -ryhmään kesällä 2020²³, ja sitoutui siirtymään Tanskassa vastuullisuussertifioitua soijaa käyttämään vuoteen 2025 mennessä²⁴.

19 Atria vastasi myös tytäryhtiönsä A-rehun puolesta kyselyyn.

20 Snellman vastasi myös tytäryhtiönsä Figen Oy:n puolesta kyselyyn.

21 HKScan, Vuosikertomus 2019, s. 58, saatavilla osoitteessa: <https://www.hkscan.com/globalassets/hkscan.com/annual-report-2019/pdf/hkscanvuosikertomus2019.pdf>

22 Lisätietoa, <https://www.sojadialogen.se/>

23 HKScan, tiedote 1.7.2020, HKScan Denmark joins the Danish Alliance for Responsible Soy, saatavilla osoitteessa: <https://www.hkscan.com/en/newsroom/press-releases/2020/07/hkscan-denmark-joins-the-danish-c3708404/>

24 HKScan, HKScan Denmark updates its roadmap towards responsible soy, <https://www.hkscan.com/en/newsroom/news/2020/12/hkscan-denmark-updates-its-roadmap-towards-responsible-soy/> (viitattu 4.1.2021). Sertifiointeina voidaan käyttää joko RTRS, ProTerra, Danube Soy, Europe Soya Standards tai EU Organic -sertifiointeja.

HKScan kertoo, että vastuullisen soijan viljelyn edistäminen on sille tärkeää osana kestävästä lihantuotannon kehittämistä, mistä yksi osa on metsäkadon torjuminen. Yritys ei seuraa soijan alkuperää tilatasolle asti.

3.2 ATRIA

Atria on Pohjoismaissa, Virossa ja Venäjällä toimiva liha- ja ruoka-alan yritys. Atrian broilertiloilla soijarouheen osuus käytetystä rehusta on 11 prosenttia.²⁵ Atrian sikaketjussa soijarehun osuus on noin 3 prosenttia²⁶.

Atria kertoo tekevänsä töitä sen eteen, että soijan kulutusta saataisiin vähennettyä entisestään, ja yritys pyrkii korvaamaan sitä kotimaisilla valkuaislähteillä.²⁷ Niiltä osin kuin soijaa käytetään, Atria on sitoutunut vastuullisesti tuotetun RTRS- tai ProTerra-sertifioitun soijan käyttöön niin eläinrehuissa kuin elintarvikkeissa. Lisäksi Atria käyttää pieniä määriä elintarvikesojjaa, yleensä yksittäisten mausteseosten ainesosana. Elintarvikesoja tulee Atrian tehtaille maustetoimittajien välityksellä. Sen alkuperä on yhtiön mukaan pääsääntöisesti Eurooppa tai Pohjois-Amerikka.

Soijasertifiointien lisäksi Atria edellyttää liikekumppaneiltaan Atria Supplier Code of Conductin²⁸ noudattamista. Code of Conductin toteutumisesta valvotaan riskiperusteisesti.

Atria kertoo, että sen omistama rehuja tuottava A-rehu käyttää aina RTRS-krediiteillä sertifioitua, ProTerra-sertifioitua tai vastaavat kriteerit täyttävää soijaa. A-Rehu ostaa vuosittain

noin 5 000 tonnia ei-geenimuunneltua ProTerra-sertifioitua brasilialaista soijarouhetta. Soijarouhe hankintaan norjalaisen alihankkijan kautta, eikä Atria kerro alihankkijan nimeä julkisuuteen. Geenimuunneltua RTRS-krediiteillä sertifioitua soijarouhetta yritykselle tulee välittäjien kautta noin 15 000 tonnia vuodessa. Tämän soijarouheen valmistajat Euroopassa ovat ADM ja Bunge, ja niiden raaka-aineenaan käyttämä soijapapu voi olla peräisin Brasiliasta tai Pohjois-Amerikasta. RTRS-sertifioitu soja ei ole jäljitettävissä tilatasolle. ProTerra-sertifioitu soja sen sijaan on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Atria ei ole pyytänyt tietoja soijapavun tarkasta alkuperästä. Atria kertoo, että soijan käyttö on A-rehussa lähes puolitettu viimeisen viiden vuoden aikana, ja käytetyn soijan määrä tulee edelleen vähentymään.

Venäjällä Atrian tytäryhtiö käyttää tuotannossaan myös brasilialaista alkuperää olevaa lihaa. Pääsyy tähän on yhtiön mukaan naudanlihan heikko saatavuus paikallisilta toimijoilta sekä myös raaka-aineen hinta- ja laatu. Myös porsaanlihaa tuotiin pieniä määriä alkuvuodesta 2020 Brasiliasta. Atria Venäjän ostamat lihamäärät ovat yhtiön mukaan koko Atria-konsernin mittakaavassa pieniä²⁹, Brasiliasta tuodun lihan osuudessa on kyse alle 1,5 prosentista kaikesta käsiteltävästä lihasta. Atria ei kerro tarkempia alkuperätietoja Atria Venäjän ostamalle brasilialaiselle lihalle. Yritys vetoaa liiketoimintaetiikkaansa, jonka mukaan se ei voi luovuttaa toimittajiensa puolesta alihankintatietoja julkaistavaksi. Käytetyn brasilialaisen lihan vastuullisuuden varmentaminen perustuu toimittajien omiin vakuutuksiin. Atria Venäjän markkinoimia lihatuotteita ei tuoda Suomen markkinoille.

25 Atria, Soija eläinten ruokinnassa, <https://www.atria.fi/konserni/vastuullisuus/maapallo/lihan-alkutuotannon-ymparistovaikutukset/rehujen-geenimuuntelu/> (viitattu 16.9.2020)

26 Atrian sähköposti Finnwatchille 25.1.2021

27 Atria, Lihan alkutuotannon ympäristövaikutukset, <https://www.atria.fi/konserni/vastuullisuus/maapallo/lihan-alkutuotannon-ymparistovaikutukset/oikeanlainen-ruokinta-pienemmat-ymparistohaitat/> (viitattu 16.9.2020)

28 Code of conduct on saatavilla osoitteessa <https://www.atria.fi/contentassets/e05aee4c04b43d1ba0434c554ab8fdc/atria-supplier-code-of-conduct-2019.pdf>

29 Ks. lisätietoa Atrian vuoden 2019 vastuullisuusraportista, s. 28, saatavilla osoitteessa: https://www.atria.fi/globalassets/atrigroup/vastuullisuus/raportti-2019/atria_yritysvastuuraportti_2019.pdf

3.3 SNELLMAN

Snellman-konserni on keskittynyt elintarvike-tuotantoon, johon kuuluvat mm. lihan alkutuotanto ja lihatuotteiden valmistus. Snellmanin Lihanjalostus Oy:n tytäryhtiö Figen Oy hankkii soijaa sisältäviä täys- ja täydennysrehuja omiin sianjalostusyksiköihinsä Kauhavalla ja Jämsässä. Muuten Snellmanin Lihanjalostus ei osta eikä välitä soijaa sisältäviä rehuja tuottajille.

Figinin sikalaysiköiden käyttämät rehut ostetaan Hankkija Oy:ltä. Sikojen syömän rehun soijapitoisuus on noin 6 prosenttia, ja soja on brasilialaista alkuperää. Yrityksellä ei ole tietoja siitä, millä tiloilla Brasiliassa soja on kasvatettu, mutta sen käyttämä soja on ProTerra-sertifioitua.

Snellmanin lihatuotteissa käytettävän naudanlihan tuotantoketju on soijaton, eli naudan sopimustuottajat eivät voi käyttää soijaa sisältäviä rehuja nautojen ruokinnassa. Snellmanin sianlihan arvoketjussa soijaa voidaan käyttää, mutta yhtiöllä on strateginen tavoite sen käytön vähentämisestä.

Snellmanin sianlihantuottajat hankkivat rehuja pääosin Hankkija Oy:ltä, Feedex Ab:lta ja Rehux Oy:ltä, joiden kanssa Snellmanilla on erilliset sopimukset koskien gmo-vapaaseen tuotantoon soveltuvia rehuja. Ostetuissa rehuissa brasilialainen soja on ProTerra-sertifioitua. Hankkijan käyttämä non-gmo soijarouhe on valmistettu brasilialaisista soijapavusta Euroopassa (valmistaja on luxemburgilainen Sodrugestvo-yhtiö). Soijarouhe on ProTerra-sertifioitua. Rehux Oy hankkii soijatuotteet Nordic Soya Oy:ltä, jonka prosessoimista soijapavuista noin kahdeksan prosenttia on brasilialaista alkuperää ja ProTerra-sertifioitua, loput on pohjois-amerikkalaisista tai eurooppalaisista pavuista. Oy Feedex Ab:n käyttämä non-gmo soijarouhe on valmistettu brasilialaisista soijapavuista. Feedex ostaa soijarouheen Berner Oy:n kautta. Se on norjalaisen Denofan valmistamaa ja myös ProTerra-sertifioitua.

Snellman markkinoi myös broilertuotteita, joihin se hankkii kotimaista siipikarjanlihaa. Yhtiön mukaan sen siipikarjanlihan toimittajat ovat vastanneet, että ruokinnassa käytetään ProTerra- ja RTRS-sertifioitua soijaa. Snellmanilla ei ole tarkempaa tietoa ko. soijan jäljitettävyydestä tilatasolle.

3.4 POUTTU

Pouttu on erilaisia liha- ja kasvistuotteita Suomessa valmistava yritys, jonka tehdas sijaitsee Kannuksessa. Pouttu ei itse osta brasilialaista alkuperää olevia raaka-aineita. Pouttu hankkii tuotteissaan käyttämänsä lihan kotimaisilta ja EU-alueen lihataloilta. Lihan tuotannossa on saatettu käyttää brasilialaista soijaa.

Pouttu ei aseta vastuullisuusvaatimuksia ostamansa lihan tuotannossa mahdollisesti käytetylle soijalle.

3.5 AGROX

Agrox on suomalainen Mynämäellä sijaitseva rehutehdas. Agrox kertoo ostavansa käyttämänsä soijarouheen Suomesta, mutta ei halua kaupallisista syistä kotimaista alihankkijaansa julkisuuteen.

Yrityksen käyttämästä soijasta yli 90 prosenttia on peräisin muualta kuin Brasiliasta. Ostettu brasilialainen soja on sertifioitu RTRS-krediiteillä, ja lisäksi Agroxille on toimitettu alihankkijana toimivan yhdysvaltalaisen ADM-yrityksen kirjallinen vakuutus siitä, että Brasiliasta tuleva soja ei ole peräisin riskialueilta. Agrox toimitti Finnwatchille ADM:ltä saamansa tiedot soijan vastuullisuusvalvonnasta. ADM on mukana alan keskeisissä olemassa olevissa vastuullisuusaloitteissa, ja on allekirjoittanut esimerkiksi Amazonin soijamoratorio-sopimuksen (Cerradoa koskevan sopimuksen osalta katso luku 5). Yrityksen mukaan se pystyy jäljittämään kaikki suorat ostonsa tilatasolle, ja se on selvittänyt, että alle 0,5 prosenttia sen ostoista tulee epäsuor-

rista lähteistä Soft Commodities Forum (SCF) -aloitteen³⁰ määrittelemiltä riskialueilta.

3.6 HANKKIJAT

Danish Agro -konserniin kuuluva Hankkija Oy myy maatalouskoneita sekä maanviljelyn, eläinten ruokinnan ja hoidon, puutarhanhoidon sekä hevos- ja lemmikkieläintuotteita. Hankkija käyttää sika- ja siipikarjarehujen tuotannossa brasilialaisesta soijapavusta tuotettua soijarouhetta, joka on ProTerra-sertifioitua. Hankkija ei kerro julkisuuteen soijan ostomääriä. Soijahankinnoista vastaa konsernin hankintayhtiö DLA Agro, joka ostaa soijarouheen luxemburgilaiselta Sodrugestvo-yhtiöltä. Hankkijalle tuleva soijarouhe on puristettu Sodrugestvon Venäjällä sijaitsevassa laitoksessa.

Vuonna 2019 brasilialainen soijarouhe muodosti noin neljänneksen kaikesta Hankkijan rehuvalmistuksessa käyttämästä soijarouheesta. ProTerra-sertifioinnin lisäksi soijan tulee täyttää eurooppalaisen rehuteollisuuden etujärjestö FEFACin vastuullisuusvaatimukset³¹. Soijarouhe on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Hankkija ei ole pyytänyt eräkohtaista tietoa soijapavun tarkasta alkuperästä.

3.7 NORDIC SOYA

Nordic Soya on suomalainen kasvivalkuaisen tuottaja, jonka päätuotteita ovat soijaproteiini-konsentraatti (SPC), soijarouhe, soijaöljy ja hygienisoitu rypsirouhe. Yritys kertoo tavoitteekseen laajentaa raaka-ainepohjaansa soijasta

muihinkin kasvivalkuaisiin. Tästä esimerkkinä on kotimainen härkäpapu, josta Nordic Soya jalostaa kotieläinten rehuseoksiin soveltuvaa härkäpapurouhetta.

Nordic Soya oli ainoa Finnwatchin kyselyyn valikoitunut yritys, joka ei kertonut mistä sen hankkimat raaka-aineet tulevat. Yrityksen mukaan se ei ole valmis avaamaan ”liiketaloussalaisuuksien piiriin kuuluvia asioita kuten raaka-aineita ja raaka-ainetoimittajia”. Yritys kertoo, että sen perusperiaatteena on pyrkiä palvelemaan asiakkaidensa tarpeita ja ”myymään heille sellaisia rehuraaka-aineita kuin he haluavat ostaa”. Yrityksen asiakkaat kuitenkin kertoivat hankkivansa Nordic Soyan kautta brasilialaista alkuperää olevia soijaraaka-aineita (ks. esim. alaluku 3.3.).

Nordic Soyan päätuotetta, soijaproteiini-konsentraattia, käytetään paljon kalarehuissa, etenkin Norjassa. Viimeisen vuoden aikana yritys kertoo siirtyneensä kalarehumarkkinaan myytävässä soijaproteiini-konsentraatissa kokonaan eurooppalaiseen, kestävästi tuotettuun soijaraaka-aineeseen, joka on ProTerra- tai EuropeSoya-sertifioitua. Päätökseen vaikutti norjalaisten kalarehutuottajien halu siirtyä kohti vastuullisesti tuotettua eurooppalaista soijaa³². Nordic Soya kertoo haluavansa olla mukana edistämässä eurooppalaista, kestävästä soijan tuotantoa, ja on jäsenenä sekä ProTerrassa että EuropeSoyassa.

3.8 SATAREHU

Satarehu on Vampulassa sijaitseva rehu-tehdas, joka tuottaa rehuseoksia siipikarjan ruokintaan. Satarehu käyttää markkinoinnissaan rehuissa soijarouhetta, jota se ostaa pääasiassa ADM:ltä sekä vähäisemmissä määrin Nordic Soyalta ja Berneriltä. ADM on ilmoittanut Satarehulle, että 85 prosenttia sen käyttämästä soijapavusta tulee Pohjois-Ame-

30 SCF on yritysten perustaman WBCSD-yritysvastuuverkoston alafoorumi, joka on keskittynyt soijan vastuullisuuteen. Lisätietoa <https://www.wbcd.org/Programs/Food-and-Nature/Food-Land-Use/Soft-Commodities-Forum>

31 Käytännössä FEFACin vastuullisuusvaatimukset eivät mene ProTerra-sertifiointia pidemmälle. ProTerra on yksi monista soijan vastuullisuusjärjestelmistä, jotka FECAF katsoo täyttävän sen asettamat vaatimukset. Ks. FECAF, Tackling deforestation, <https://fefac.eu/priorities/sustainability/tackling-deforestation/>; ITC, Standards or programmes compliant with FEFAC guidelines, <https://www.sustainabilitymap.org/fefac> (viitattu 4.1.2021)

32 Ks. aiheesta käydystä keskustelusta mm. Feed Navigator, 24.9.2019, Norwegian salmon farmers kiss Brazilian soy goodbye, <https://www.feednavigator.com/Article/2019/09/24/Norwegian-salmon-farmers-kiss-Brazilian-soy-goodbye> (viitattu 16.11.2020)

rikasta. Satarehu ei tiedä tarkkaan ostamansa soijarouheen soijapapujen alkuperää. Kaikelle yrityksen myymän rehun sisältämälle soijalle on ostettu RTRS-sertifikaatti (RTRS-krediittien ostajana on HKScan, joka hankkii krediitit sopimustuottajiensa puolesta) tai ProTerra-sertifikaatti tai soijan alkuperä ei ole Etelä-Amerikka.

3.9 LANTMÄNNEN AGRO

Ruotsalaiseen Lantmännen-konserniin kuuluva rehuja ja muita maatalousalan tuotteita markkinoiva Lantmännen Agro Oy kertoi Finnwatchille ettei se hanki brasilialaista alkuperää olevia tuotteita tai raaka-aineita. Yritys vastasi kuitenkin vain itseään koskien, sillä koko Lantmännen-konserni ei kerää eikä jaa koordinoitusti ostoja koskevia tietoja.

3.10 REHUX

Sika- ja kanarehuja valmistava Rehux kertoo, ettei se maahantuo käyttämäänsä soijarouhetta tai -puristetta itse vaan se hankkii soijaperäiset tuotteet Berneriltä ja Nordic Soyalta. Yritys kertoo suosivansa mahdollisuuksien mukaan eurooppalaista tai yhdysvaltalaista soijaa, mutta jos sitä ei ole saatavilla, se ostaa ProTerra- tai RTRS-sertifioitua brasilialaista soijaa. RTRS-sertifiointi perustuu RTRS-krediitteihin.

3.11 BERNER

Berner on monialakonserni, joka valmistaa, markkinoi ja välittää laajaa valikoimaa erilaisia tuotteita ja raaka-aineita. Berner hankkii ja välittää eteenpäin soijaa Amaggi-konserniin kuuluvalta Denofalta. Soijan alkuperä on Brasilia. Vuonna 2020 soijaa hankittiin 4 500 tonnia, ja se oli ProTerra-sertifioitua. ProTerra-sertifioinnin kautta soija on mahdollista jäljittää tilatasolle, mutta näin ei ole Bernerillä toistaiseksi vielä tehty.

Berner maahantuo Suomeen myös Kikkoman-soijaa, jonka valmistuksessa käytetään Brasiliasta, Kanadasta tai Yhdysvalloista tulevia soijapapuja. Brasilialaiset soijapavut ovat ProTerra-sertifioituja.

3.12 FEEDEX

Feedex valmistaa ja myy maatilarehuja. Feedex ei maahantuo käyttämäänsä soijaa itse vaan kertoo hankkivansa pieniä eriä brasilialaista ProTerra-sertifioitua soijaa Berneriltä. ProTerra-sertifioinnin kautta soija on mahdollista jäljittää tilatasolle, mutta Feedex ei ole pyytänyt tietoja soijapavun tarkasta alkuperästä.

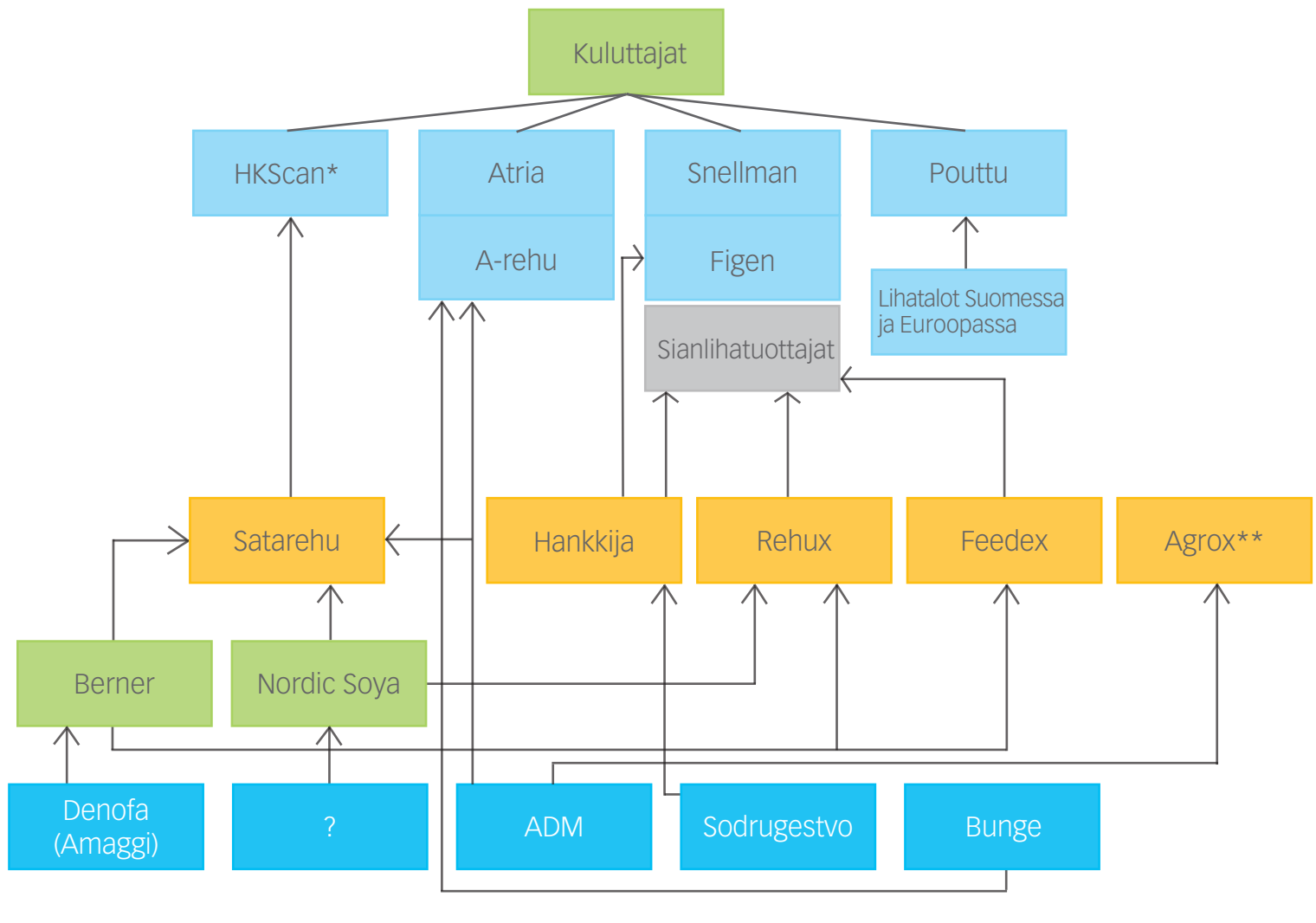
Brasiliassa soijan viljely uhkaa erityisesti Cerradon biomiä, jossa jo puolet alkuperäisestä kasvillisuudesta on hävitetty.

*Kuva: © Victor Moriyama / Greenpeace
CC BY-NC-ND 2.0*

Taulukko 1: Yhteenvedo Suomessa toimivien yritysten soijaostoista ja soijan vastuullisuusvalvonnasta

Yritys	Käytetäänkö yrityksen arvoketjussa brasilialaista soijaa?	Miten brasilialaisen soijan vastuullisuutta valvotaan?	Miltä alihankkijalta brasilialainen soija ostetaan?	Onko brasilialainen soija jäljitetty/jäljitettävissä tilatasolle?
HKScan	Kyllä, sikojen ja broilerin ruokin-nassa	Suomessa RTRS-krediitit, Ruot-sissa myös muita sertifiointeja. Tanskassa sertifiointeihin ollaan vasta siirtymässä. Baltiassa sertifiointeja ei käytetä.	Useita alihankkijoita, Suomessa mm. Satarehu	Ei
Atria/A-rehu	Kyllä, sikojen ja broilerin ruokin-nassa	RTRS-krediitit, ProTerra-sertifi-ointi (segregointi)	ProTerra-sertifioitu brasilialainen soijarouhe norjalaisen alihank-kijan kautta. Em. alihankkijan nimeä ei kerrota julkisuuteen. Geenimuunneltu RTRS-kredii-teillä sertifioitu brasilialainen soijarouhe ostetaan ADM:ltä ja Bungelta.	RTRS-sertifioitu soija ei ole jäl-jitettävissä. ProTerra-sertifioitu soija on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Atria ei ole pyytänyt tietoja soijapavun tarkasta alkuperästä.
Snellman/ Figen Oy	Kyllä	ProTerra-sertifiointi (segregointi)	Figenin sikalayksiköiden käyt-tämät rehut ostetaan Hankkija Oy:ltä. Snellmanin sianlihantuotta-jat hankkivat rehuja pääosin Hankkija Oy:ltä, Feedex Ab:lta ja Rehux Oy:ltä.	ProTerra-sertifioitu soija on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Snellman ei ole pyytänyt tietoja soijapavun tarkasta alkuperästä.
Pouttu	Ei osta itse brasilialaista alkupe-rää olevia raaka-aineita. Hankkii lihan kotimaisilta ja EU-alueen lihataloilta. Lihan tuotannossa on saatettu käyttää brasilialaista soijaa.	Ei aseta vastuullisuusvaatimuk-sia lihatuotannossa käytetylle soijalle.	–	Ei seuraa lihatuotannossa käyte-tyn soijan alkuperää.
Agrox	Kyllä	RTRS-krediitit, alihankkijan oma vastuullisuusvalvonta	ADM:ltä	Agrox ei ole itse jäljittänyt soija-ostojaan tilatasolle. Agroxin ali-hankkija ADM kertoo kuitenkin pystyvänsä jäljittämään kaikki suorat ostonsa tilatasolle.
Hankkija	Kyllä	ProTerra-sertifiointi (segregointi)	Soijahankinnoista vastaa konsernin hankintayhtiö DLA Agro, joka ostaa soijarouheen Sodrugestvo-yhtiöltä.	ProTerra-sertifioitu soijarouhe on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Hankkija ei ole pyytänyt eräkohtaista tietoa soijapavun tarkasta alkuperästä.
Nordic Soya	Yritys ei kerro liikesalaisuuksiin vedoten	Ei tietoa	Ei tietoa	Ei tietoa
Satarehu	Kyllä	RTRS-krediitit ja ProTerra-sertifi-ointi (segregointi). RTRS-krediitit ostaa HKScan omien sopimus-tuottajiensa puolesta.	ADM:ltä sekä vähäisemmis-sä määrin Nordic Soyalta ja Berneriltä	ProTerra-sertifioitu soija on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Satarehu ei ole pyytänyt tietoja soijapavun tarkasta alkuperästä.
Lantmännen Agro Oy	Ei osta brasilialaista alkuperää olevia raaka-aineita. Vastaus koskee kuitenkin vain yritystä itseään, ei koko Lantmännen-konsernia.	–	–	–
Rehux	Kyllä, jos eurooppalaista tai yh-dysvaltalaista ei ole saatavilla	ProTerra-sertifiointi (segregointi) tai RTRS-krediitit	Berneriltä tai Nordic Soyalta	ProTerra-sertifioitu soija on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Rehux ei ole pyytänyt tietoja soijapavun tarkasta alkuperästä.
Berner	Kyllä	ProTerra-sertifiointi (segregointi)	Amaggi-konserniin kuuluvalta Denofalta	ProTerra-sertifioitu soijarouhe on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Berner ei ole pyytänyt eräkohtaista tietoa soijapavun tarkasta alkuperästä.
Feedex	Kyllä	ProTerra-sertifiointi (segregointi)	Berneriltä	ProTerra-sertifioitu soijarouhe on jäljitettävissä tilatasolle, mutta Feedex ei ole pyytänyt eräkohtaista tietoa soijapavun tarkasta alkuperästä.

Kaavio 1: Lihateollisuuden soija-arvoketjun toimijoita Suomessa

*) HKScanin soijaostoja tehdään Satarehun lisäksi myös muilta yrityksiltä.

**) Agroxin soijaostoissa on suomalainen välikäsi, jonka nimeä yritys ei kerro julkisuuteen.

4. Suomessa toimivien yritysten käyttämät soijan vastuullisuussertifiointit

Suomalaiset lihatalot ja rehuteollisuuden yritykset suosivat vastuullisuusvarmennuksessaan markkinoiden yleisimpiä, johtavia vastuullisuussertifiointeja, joiden tuotannolle asetetut kriteerit puuttuvat metsäkatoon ja alkuperäisen kasvillisuuden raivaamiseen. Yleisimmin käytössä ovat RTRS- ja ProTerra-sertifiointit.³³

Iso osa tässä raportissa käsitellyistä soijaa ostavista Suomessa toimivista yrityksistä luottaa soijan vastuullisuuden varmentamisessa RTRS-sertifiointiin. Round Table on Responsible Soy Association (RTRS) on Sveitsissä vuonna 2006 perustettu järjestö, jonka tavoitteena on kasvattaa vastuullisesti tuotetun soijan tuotantoa, kauppaa ja käyttöä. RTRS ylläpitää maailmanlaajuisesti toimivaa soijan RTRS-vastuullisuussertifiointia.

RTRS-sertifioinnin taustalla on RTRS:n vastuullisen soijat tuotannon standardi, jota päivitetään neljän vuoden välein. Standardin nykyinen voimassa oleva versio on hyväksytty vuonna 2017, ja seuraavaa päivitystä odotetaan vuonna 2021.

Standardi on rakennettu viiden periaatteen ympärille, jotka koskevat 1) lain noudattamista ja hyviä kaupakäytäntöjä, 2) vastuullisia työoloja, 3) vastuullisia suhteita paikallisiin sidosryhmiin, 4) ympäristövastuuta ja 5) hyviä maatalouskäytäntöjä. Jokaiselle tuottajamaalle, mukaanlukien Brasilialle, on lisäksi laadittu standardin soveltamisesta tarkemmat kansalliset ohjeistukset (National Interpretation).

Metsäkadon torjumisen kannalta RTRS:n keskeisin elementti on toukokuuhun 2009 rajautuva metsäkatokielto. Tämä tarkoittaa,

että sertifioitua soijaa ei saa tuottaa tiloilla, joilla biodiversiteetin kannalta kriittistä alkuperäistä metsäluontoa, kosteikkoja, ranta-metsiä tai jyrkkien rinteiden kasvillisuutta on raivattu toukokuun 2009 jälkeen.

Erilaisten arviointiraporttien mukaan RTRS kuuluu metsäkadon torjunnan osalta kunnianhimoisimpien sertifiointien joukkoon. Vuonna 2019 toteutetussa vastuullisuustutkimukseen keskittyneen Profundo-konsulttitoimiston laatimassa sertifiointijärjestelmien vertailussa RTRS:n edelle sijoittui vain saksalainen ISCC Plus -järjestelmä.³⁴

Soijaa ostava yritys voi hankkia RTRS-sertifioitua soijaa monella eri tavalla: RTRS-krediittien avulla, massabalanssijärjestelmän kautta tai segregoituna. RTRS-krediittien käytössä on kyse sertifikaattien erillisostosta. Krediittijärjestelmässä soijan loppukäyttäjät ostavat RTRS-sertifioituilta tuottajilta sertifikaatteja ja tukevat näin RTRS-tuottajia taloudellisesti. Itse ostettu soija ei ole jäljitettävissä eikä ostajalla ja sertifioidulla tuottajalla ole sertifikaattien lisäksi muuta kauppasuhdetta. Tästä seuraa, että itse kaupan kohteena olevaa soijaa koskien ei ole mitään sertifiointivaatimuksia tai tuotannon valvontaa, ja se voi siten tulla myös tiloilta, joissa RTRS:n vaatimuksia ei noudateta.

Toinen Suomen markkinoilla esiintyvä soijan kolmannen osapuolen vastuullisuussertifiointi on ProTerra, joka on keskittynyt ei-muunto-geenisen eli ns. GMO-vapaan soijan sertifiointiin. GMO-vapaus edellyttää soijan erilliskäsittelyä, ja siksi ProTerra-sertifioitu soija on usein RTRS-sertifioitua soijaa paremmin jäljitettävissä tilatasolle asti. ProTerran vaatimukset muistuttavat monelta osin RTRS-standardin vaatimuksia. ProTerrassa metsäkatokielto on

³³ Soijasertifiointeja tutkinut Profundo on raportissaan listannut metsäkadon ja alkuperäisen kasvillisuuden raivaamisen kieltäviksi soijastandardeiksi kahdeksan standardia, joita ovat ProTerra:n ja RTRS:n lisäksi BFA, CRS, Donau Soja, Europe Soya, ISCC Plus ja SFAP Non Conversion.

³⁴ Profundo, 2019, Setting the bar for deforestation-free soy in Europe – A benchmark to assess the suitability of voluntary standard systems, saatavilla osoitteessa: https://www.iucn.nl/files/publicaties/setting_the_bar_for_deforestation_free_soy_190606_final.pdf

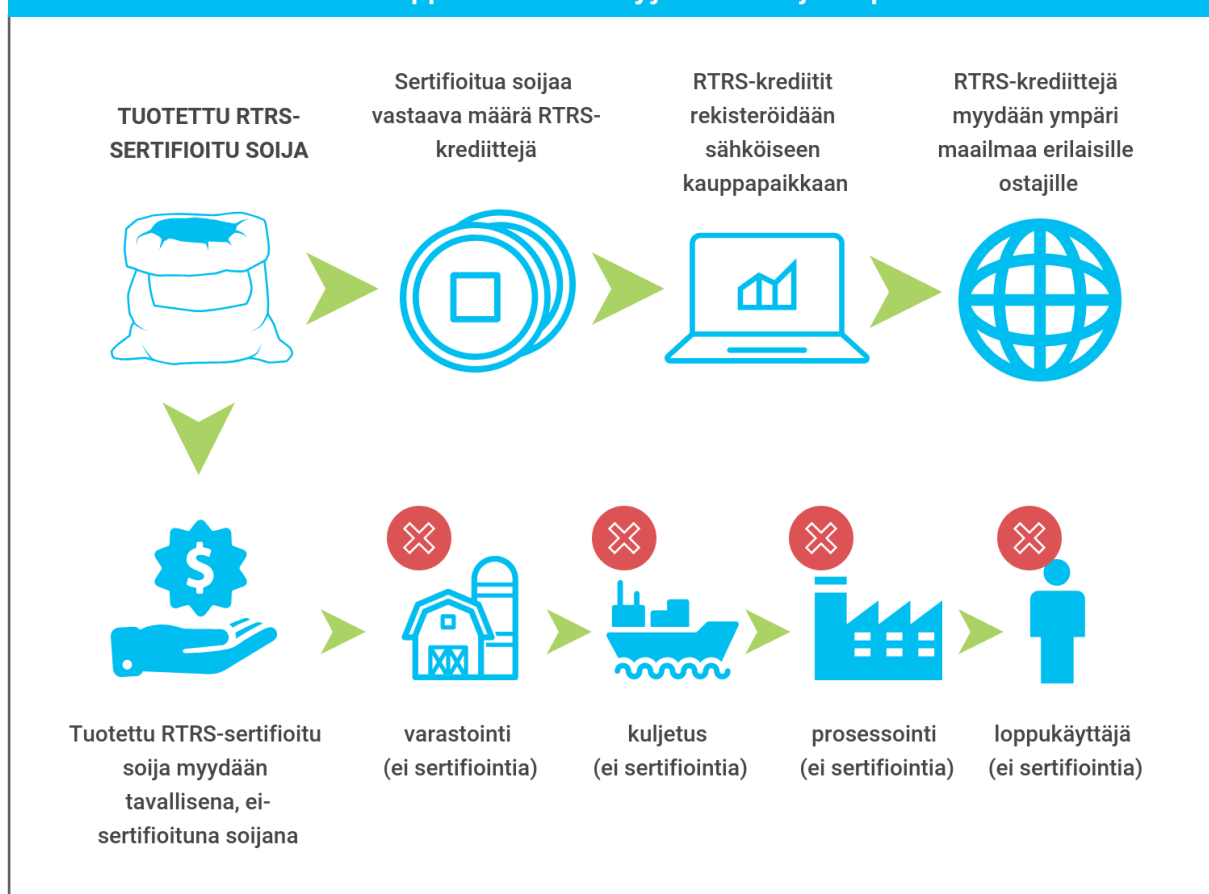
RTRS-standardia tiukempi, ja sen niin sanottu cutoff-päivämäärä on asetettu vuoteen 2008. Tietyiltä muilta ympäristön suojelua koskevilta kriteereiltään ProTerra-sertifiointijärjestelmä on kuitenkin arvioitu RTRS:ää heikommaksi.³⁵

Metsäkadon näkökulmasta soijasertifiointien isoin ongelma ei ole niinkään markkinoilla olevien kunnianhimoisimpien järjestelmien kuten RTRS:n ja ProTerraan kriteerit, vaan se, että sertifioituna ostettavan soijan määrä markkinoilla on häviävän pieni. Soijan viljelyksessä olevasta maa-alasta vain noin 2 miljoonaa hehtaaria on sertifiointien piirissä. Tämä maa-ala vastaa

noin 1,6 prosenttia kaikesta soijan viljelyalasta.³⁶ Kun ostettua soijaa sertifioidaan lisäksi pääasiassa fyysisestä kaupasta irrallaan olevan krediittikaupan kautta, saatetaan samalla tukea ja mahdollistaa metsäkatoa aiheuttavaa konventionaalista kauppaa.

Edellä mainituista syistä pelkkä soijan sertifiointi ei ole enää riittävää, ja sen lisäksi tulee vaikuttaa siihen, että alihankkijat sitoutuvat metsäkadon estävään cutoff-päivään kaikessa soijatuotannossa. Tätä käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Kaavio 2: RTRS-krediittien kauppa on erotettu fyysisestä soijakaupasta

Kuva perustuu lähteeseen: RTRS, RTRS Credits, <https://responsiblesoy.org/soja-rtrs?lang=en#creditos> (viitattu 20.1.2021)

35 RTRS ei sisällä vaatimusta siitä, että sertifioitulla tilalla korkean suojeluarvon omaavat alueet tulisi arvioida ulkopuolisen tahon toimesta. Profundo, 2019, Setting the bar for deforestation-free soy in Europe – A benchmark to assess the suitability of voluntary standard systems, s. 18, saatavilla osoitteessa: https://www.iucn.nl/files/publicaties/setting_the_bar_for_deforestation_free_soy_190606_final.pdf

36 Intracen, The State of Sustainable Markets 2020: Statistics and Emerging Trends, saatavilla osoitteessa: https://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/SustainableMarkets2020-layout_20201012_web.pdf

5. Uusia ratkaisuja soijan aiheuttaman metsäkadon torjuntaan

Soijan vastuullisuussertifioinnit ovat olleet heikko ratkaisu soijantuotannon ympäristöongelmien ratkaisuun erityisesti metsäkatoa ja luonnontilaisten ekosysteemien hävittämistä koskien, sillä sertifioidun soijan osuus kaikesta soijasta on pysynyt häviävän pienenä. Samaan aikaan soijan viljelyn aiheuttama metsäkato ja muut maankäytön muutokset ovat pysyneet kestävämmällä tasolla erityisesti Cerradon biomissa. Useat merkittävät eurooppalaiset ostajayritykset ovat kuvanneet tilanteen Brasiliassa riistäytyneen käsistä, ja ne ovat vaatineet soija-alalta kiireellisiä toimia tilanteen korjaamiseksi kehottamalla alan toimijoita sitoutumaan niin sanottuun GTC-sopimukseen (Grupo de Trabalho do Cerrado, Cerrado Soy Working Group)³⁷.

Brasiliassa teollisuus ja kansalaisjärjestöt ovat viimeisen neljän vuoden aikana käyneet neuvotteluja GTC-sopimuksesta, joka pysäyttäisi metsäkadon ja luonnontilaisten ekosysteemien raivaamisen Cerradon biomissa. Sopimus muistuttaisi Amazonia koskevaa soijamoraatoriosopimusta, joka on tuottanut hyviä tuloksia. Sopimuksen myötä soijakaupan toimijat sitoutuisivat ostamaan soijaa vain tiloilta, joissa soijaviljelysten tieltä ei raivata enää uusia ekosysteemejä yhteisesti sovittavan päivämäärän jälkeen (ns. cutoff date³⁸). Sopimuksen valvonta toteutettaisiin soijatilojen satelliittikuvauksella sekä auditoimalla ostajayritysten ostoja. Sopimus pohjautuu järjestöjen ja sertifiointijärjestelmien yhteistyössä laatimaan ja vuonna 2019 julkaistuun Accountability Framework -kehykseen. Accountability Framework sisältää normit, määritelmät ja ohjeistot vastuulliselle

maa- ja metsätaloudelle, ja se pohjautuu paitsi mukana olevien järjestöjen näkemyksiin myös kansainvälisiin standardeihin kuten YK:n ohjaviin periaatteisiin, Kansainvälisen työjärjestö ILO:n perussopimukseen, New Yorkin metsäjuulistukseen³⁹ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin.⁴⁰

Uutta sopimusta on neuvoteltu osapuolten välillä niin sanotussa GTC-työryhmässä. Juuri kun valmis sopimus oli ollut määrä julkistaa vuoden 2020 alussa, soijakauppaa käyvät brasilialaiset ja kansainväliset yritykset vetäytyivät kuitenkin yllättäen sopimuksen allekirjoittamisesta.

Parhaillaan kansainvälisesti kerätään yhteen sitoumuksia, joilla kansainväliset ostajat sitoutuvat tulevaisuudessa käymään kauppaa vain GTC-sopimukseen sitoutuneiden yritysten kanssa. Sitoumuksia on allekirjoitettu jo Sveitsissä⁴¹, Itävallassa, Saksassa ja Ranskassa.⁴² Suomessa sitoumuksia ei ole vielä tehty.

Toistaiseksi sopimukseen sitoutuneiden brasilialaisella soijalla kauppaa käyvien yritysten määrä on vielä pieni. Mukana ovat Caramuru, Imcopa ja Selecta.⁴³ Eurooppalaisten toimijoiden yhteisrintama sopimuksen tukemiseksi onkin välttämätöntä sopimuksen voimaansaatamiseksi.

37 Ks esim. Swiss market stakeholders urge soy traders operating in Brazil to implementing immediately their commitment to zero deforestation and conversion at landscape level in the Cerrado, lokakuu 2020, saatavilla osoitteessa: https://www.sojanetzwirk.ch/fileadmin/user_upload/Downloads/Swiss_Market_Declaration_Cerrado_Soy.pdf

38 Määritelmistä ks. Accountability Framework, Guidance for setting cutoff dates for no-deforestation and no-conversion commitments, saatavilla osoitteessa: https://accountability-framework.org/wp-content/uploads/2020/03/OG_Cutoff_Dates-Mar2020.pdf

39 Hallitusten, yritysten ja kansalaisjärjestöjen yhteinen sitoumus, jonka tavoitteena on puolittaa metsäkato vuoteen 2020 mennessä ja poistaa metsäkato kokonaan vuoteen 2030 mennessä.

40 Lisätietoa Accountability Framework -kehyksestä: <https://accountability-framework.org/>

41 Swiss market stakeholders urge soy traders operating in Brazil to implementing immediately their commitment to zero deforestation and conversion at landscape level in the Cerrado, lokakuu 2020, saatavilla osoitteessa: https://www.sojanetzwirk.ch/fileadmin/user_upload/Downloads/Swiss_Market_Declaration_Cerrado_Soy.pdf

42 WWF Brasil, Frederico Machado, sähköposti 9.12.2020; FeedNavigator, French supermarkets fighting soy-driven deforestation, <https://www.feednavigator.com/Article/2020/11/20/French-supermarkets-fighting-soy-driven-deforestation> (viitattu 22.1.2021)

43 FIS, Brazilian soy suppliers answer the global call for change, <https://www.fis.com/fis/worldnews/worldnews.asp?country=0&monthyear=&l=e&id=111184&ndb=1&df=0> (viitattu 22.1.2021)

Soijakaupan kansainväliset jättiläiset hallitsevat markkinoita ja niiden vastuullisuudessa on eroja

Suomessa toimivien yritysten soijaostoista suuri osa on peräisin soijakaupan kansainvälisiltä jäteiltä. Kansainväliset raaka-aine-yritykset, joilta Suomessa toimivat liha- ja rehutalot ostavat soijaraaka-aineensa ovat Denofa (Amaggi), ADM ja Bunge. Lisäksi soijaa hankitaan selvästi pienemmältä luxemburgilaiselta Sodrugestvolta. Yksikään näistä suomalaisyritysten käyttämistä soijan alihankkijoista ei ole vielä sitoutunut Cerradon biomin suojelemiseen tähtäävään GTC-sopimukseen (ks. luku 5).

Suomessa toimivien yritysten soijahankinnoista vastaavista tradereista erityisesti Bunge on vastuullisuuskäytäntöjensä osalta arvioitu erittäin heikoksi. Syyskuussa 2020 ilmestyneessä ympäristöjärjestö Mighty Earthin laatimassa Brasiliaan keskittyneessä suurimpien soijatoimijoiden vastuullisuusvertailussa se sijoittui viimeiseksi. Bunge sai heikoimmat mahdolliset pisteet lähes kaikissa osa-alueissa, ja sitä arvosteltiin puutteista niin sen vastuullisuussitoumuksissa, -valvonnassa kuin -raportoinnissa sekä avoimuudessa.

Raportin mukaan Bungen soijan tuotantoketjuihin voitiin vuoden 2020 ensimmäisen kuuden kuukauden aikana liittää metsäkatoepäilyjä yhteensä yli 9 000 hehtaarin alueelta, josta yli 1 000 hehtaaria laittomaan metsäkatoon. ADM ja Amaggi pärjäsivät vertailussa selvästi paremmin, vaikka niidenkin toiminnassa havaittiin erilaisia puutteita. Tarkastelujaksolla ADM:n soijaketjuihin ei oltu liitetty lainkaan metsäkatoa. Amaggiin liitettyjä metsäkatotapauksia oli yhteensä 743 hehtaaria. Arviot soijayritysten arvoketjuihin liittyvistä metsäkatoepäilyistä perustuvat Mighty Earthin satelliittikuvien pohjalta

laadittuihin Rapid Response -raportteihin⁴⁴.

Myös Global Canopy ajatuspajan Forest500-projekti vertailee soijakaupan toimijoita. Sen metodologia ja kriteerit ovat erilaiset kuin Mighty Earthilla, mikä näkyy yritysten saamissa pisteissä. Forest500-vertailussa annettavat pisteet perustuvat erilaisiin yrityksiltä saataviin julkisiin tietoihin eikä niissä huomioida epäiltyjä rikkomuksia Mighty Earthin vertailun tavoin. Forest500 laatii soijakaupan lisäksi vertailuja myös palmuöljylle sekä paperille ja sellulle.

Suomessa toimivien yritysten alihankkijat saavat Forest500:n listauksessa soijan osalta pisteitä välillä 9–58. Kuten Mighty Earthin vertailussa, joukon paras on tässäkin vertailussa ADM 58 pisteellä. Toiseksi nousee Bunge (51 pistettä) ja kolmanneksi Amaggi (42 pistettä). Toisin kuin Mighty Earthin vertailussa, Forest500:n listauksessa on mukana myös Sodrugestvo. Sen pistemäärä on ylivoimaisesti heikoin, vain 9 pistettä.

Tulevaisuudessa keskeisin kysymys soijakaupan kansainvälisten jättien vastuullisuuden arvioimisessa metsäkadon osalta on niiden suhtautuminen GTC-sopimukseen ja metsäkadon estämiseen niiden koko soija-arvoketjussa. Isot kansainväliset ostajat ovat jo uhanneet yrityksiä sanktioilla jos toimiin ei ryhdytä.⁴⁵

44 Lisätietoa <https://www.mightyearth.org/rapidresponse/>

45 Financial Times, Retailers and food groups demand soya traders halt Brazil deforestation, <https://www.ft.com/content/10215f47-72f4-411d-b7b1-d50bc0b150f6> (viitattu 22.1.2021)

6. Yhteenveto

Metsäkato Brasiliassa jatkuu. Soijaviljelyn osalta tilanne on akuutti erityisesti Cerradon suurekosysteemissä.

Suomessa brasilialaista soijaa käytetään yhä yleisesti sikojen ja broilerin ruokintaan. Finnwatchin kyselyyn vastanneista 12 liha- ja rehuteollisuuden yrityksestä yhdeksän vahvisti, että niiden arvoketjuihin sisältyy brasilialaista soijaa. Lantmännen Agro Oy ei hanki Brasilias- ta tulevaa soijaa, mutta se antoi Finnwatchille tietoja vain omasta toiminnastaan, ei koko Lantmännen-konsernista. Pouttu ei itse osta soijaraaka-aineita, mutta sen arvoketjuihin brasilialainen rehuna käytetty soija tulee lihaostojen kautta. Rehualalla merkittävä toi- mija, Nordic Soya, oli ainoa yritys, joka ei itse antanut Finnwatchille tietoa ostamansa soijan alkuperästä. Yritys on julkisuudessa kertonut tavoittelevansa tunnettuutta vastuullisen val- kuaisaineen tuottajana⁴⁶. Toiminnan läpinäky- mättömyys ei edistä tätä tavoitetta. Yrityksen asiakkaat kertoivat hankkivansa Nordic Soyan kautta brasilialaista alkuperää olevia soijaraa- ka-aineita.

Kaikilla brasilialaista soijaa ostavilla yrityksillä oli Suomessa käytössään RTRS- tai ProTerra- sertifioitu soija. Vastanneista yrityksistä viisi luottaa soijan vastuullisuusvarmennuksessa RTRS-krediitteihin. RTRS-krediittien käytössä on kyse sertifikaattien erillisostosta, jossa itse ostettu soija ei ole jäljitettävissä eikä ostaja tiedä mistä soija tulee (ks. luku 4). Tästä seu- raan, että fyysinen rehuksi käytettävä soija ei välttämättä täytä mitään sertifiointivaatimuk- sia eikä sen tuotantoa ole valvottu.

Yksikään vastanneista brasilialaista soijaa arvoketjussaan käyttävistä yrityksistä ei ollut jäljittänyt ostamaansa brasilialaista soijaa sen viljelytilalle asti. Kaikilla segregoitua ProTerra- sertifioitua soijaa hankkivilla yrityksillä olisi

teoriassa mahdollisuus jäljittää soija, mutta ne eivät ole tehneet niin.

Suomessa toimivien yritysten ostoista suuri osa on peräisin soijakaupan kansainvälisiltä jä- teiltä. Kansainväliset raaka-aineyritykset, joilta Suomessa toimivat liha- ja rehutalot ostavat soijaraaka-aineensa ovat Denofa (Amaggi), ADM, Bunge ja Sodrugestvo. Yksikään näistä suomalaisyritysten käyttämisestä soijan alihank- kijoista ei ole vielä sitoutunut Cerradon biomin suojelemiseen tähtäävään GTC-sopimukseen. Listaansisältyvistä toimijoista Bunge ja Sodrugestvo on erilaisissa vertailuissa todettu vastuullisuuskäytäntöjensä osalta heikoiksi.

Osa yritysten vastauksista kertoo, että vas- tuullisuus ei välttämättä ole itseisarvo vaan vahvasti sidoksissa markkinakysyntään. Esi- merkiksi HKScan ei käytä Baltiassa sertifioitua soijaa. Atrian tytäryhtiö taas hankkii Venäjän markkinoille brasilialaista lihaa, jonka tarkem- masta alkuperästä yhtiö ei anna tietoja. Myös brasilialainen liha on metsäkadon näkökul- masta korkean riskin tuote.

Yhteenvetona tässä tutkimuksessa tarkas- telluista Suomen soijamarkkinoista voidaan todeta, että merkittävä osa soijaa Suomes- sa käyttävistä tai markkinoivista yrityksistä luottaa vastuullisuusvarmennuksessa serti- fikaattikauppaan. Lisäksi ne ostavat soijaa yrityksiltä, jotka eivät ole sitoutuneet metsä- katoa Cerradolla estävään sopimukseen. Tästä johtuen voidaan pitää hyvin todennäköisenä, että Suomessa lihatuotantoon käytettävä soija lisää omalta osaltaan Brasilian metsäkatoa ja luonnontilaisten ekosysteemien hävittämistä. On myös mahdollista, että osa Suomessa käytettävästä soijasta on peräisin laittomasti hakatuilta alueilta.

⁴⁶ Maaseudun Tulevaisuus, TS: Nordic Soya haluaa tunnetuksi vastuullisena valkuaisentuottajana, ei soijatehtaana, <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/artikkeli-1.306285> (viitattu 4.1.2021)

7. Suositukset

YRITYKSILLE

- GTC-sopimus puuttuisi Cerradon biomia uhkaavaan metsäkatoon. Brasilialaista soijaa käyttävien Suomessa toimivien yritysten tulisi tehdä yritys vastuukysymyksissä yhteistyötä ja liittyä eurooppalaiseen ostajayritysten rintamaan tukemaan GTC-sopimusta. Ostajayritysten läpi koko soijaketjun tulee sitoutua siihen, että ne siirtyvät tulevaisuudessa ostamaan soijaa vain raaka-ainetoimittajilta, jotka ovat mukana GTC-sopimuksessa.
- Yritysten tulee ottaa käyttöön ostetun soijan fyysisen jäljitettävyyden mahdollistavia soijasertifiointeja. Pelkkä RTRS-kreditteihin nojaaminen ei ole riittävä tapa varmistua ostetun soijan sosiaalisesta eikä ekologisesta kestävydestä. Yritysten tulee varmistua arvoketjuihinsa raaka-aineiden ekologisesta kestävydestä suunnittelemalla hankintansa Accountability Frameworkin (ks. s. 16) laatimien standardien mukaisesti.
- Yritysten tulee jatkaa panostuksia ekologisesti kestävämpien ja maantieteellisesti lähempää tulevien kasviproteiinien hankintaan ja jalostukseen. Elintarvikealan toimijoiden on lisättävä ekologisesti kestävien kasviproteiinituotteiden tarjontaa.

KANSALAISILLE

- Kaikella luonnonvarojen hyödyntämisellä on yleensä suoraan tai epäsuorasti vaikutusta metsien ja muiden ekosysteemien käyttöön. Metsien ja biodiversiteetin suojelussa ei siten ole kysymys vain tiettyjen alueiden koskematta jättämisestä vaan mitä suuremmassa määrin tarpeesta vähentää raaka-aineiden käyttöä. Soijaa tuodaan Brasiliasta Eurooppaan pääsääntöisesti eläinten rehuksi. Lihansyönnin vähentäminen ja siirtyminen kohti kasvisruokavaliota on paras tapa varmistaa, että omat kulutustottumukset eivät edistä metsäkatoa Brasiliassa ja muissa maissa.
- Jos lihaa ostetaan, tulee valita tuotteita, joiden osalta yritys pystyy kertomaan mistä käytetty rehu on peräisin ja miten sen vastuullisuutta on valvottu. Tulevaisuudessa lihatuotteita tulee ostaa vain sellaisilta yrityksiltä, jotka ovat sitoutuneet Amazonin soijamonitoriosopimuksen lisäksi myös Cerradon metsäkatoon puuttuvaan GTC-sopimukseen.

PÄÄTTÄJILLE

- Suomen ei tule hyväksyä Brasilian kanssa neuvoteltua kestävyysvaatimuksiltaan heikkoa Mercosur-kauppasopimusta nykyisessä muodossaan. EU-tasolla uusia sopimusneuvotteluja Brasilian kanssa ei myöskään tule jatkaa ennen kuin se sitoutuu uskottavalla tavalla Pariisin sopimuksen yhteydessä antamiensa sitoumusten toteuttamiseen.
- Euroopan unionin tulee asettaa Euroopan unionin alueelle tuotavalle rehusojalle kestävyysvaatimuksia, ja edellyttää kaikelta unionin alueella markkinoitavalta soijalta metsäkatoa torjuvaa sertifiointia tai muuta uskottavaa kolmannen osapuolen valvontaa metsäkadon estämiseksi.
- Sekä Suomessa että Euroopan unionissa tulee jatkaa huolellisuusvelvoitteeseen perustuvan yritys vastuulainsäädännön valmistelua. Euroopan komission tulee valmistella lainsäädäntöehdotus myös metsäkadon torjumiseksi yritysten arvo- ketjuissa Euroopan parlamentin lokakuussa 2020 hyväksymän päätöslauselman mukaisesti⁴⁷.
- Julkisissa hankinnoissa on edistettävä määrätietoisesti kasvisruokapainotteiseen ruokavalioon siirtymistä. Lihaostoja tehdessä on asetettava vaatimuksia rehuna käytetyn soijan vastuullisuutta koskien: soijarehun tulee olla vastuullisuussertifioitua ja jäljitettävissä tuotantotiloille.

⁴⁷ Euroopan parlamentti, tiedote 22.10.2020, Legislation with binding measures needed to stop EU-driven global deforestation, saatavilla osoitteessa: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201016IPR89560/legislation-with-binding-measures-needed-to-stop-eu-driven-global-deforestation>

Finnwatch ry
Malminrinne 1B, 2.krs
00180 Helsinki
info@finnwatch.org
www.finnwatch.org
[@Finnwatch1](https://twitter.com/Finnwatch1)